

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ КУРСАНТІВ І ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Стаття присвячена методичним проблемам організації процесу формування культури спілкування курсантів і працівників органів внутрішніх справ іноземною мовою. Визначено зміст поняття “культура спілкування”; розглянуто особливості формування культури професійного спілкування курсантів іноземною мовою як складової професійної культури; запропоновано деякі методи й засоби навчання спілкування іноземною мовою курсантів і працівників органів внутрішніх справ.

Ключові слова: культура мовлення, формування культури спілкування, соціолінгвістична компетенція, соціокультурна компетенція, мовленнєві формули, мовленнєвий етикет, компоненти культури професійного мовлення, міжкультурна комунікація.

У сучасних умовах встановлення і підтримки міжнародних контактів, розвитку туризму, залучення України до проведення міжнародних масових культурних і спортивних заходів, особлива увага приділяється проблемам підвищення ефективності та вдосконалення професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ (ОВС) і курсантів як майбутніх працівників ОВС, а також формування у них професійної культури та культури професійного спілкування зокрема.

Культура спілкування є предметом дослідження багатьох наук – філософських, педагогічних, психологічних. Однак аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури показує, що розглядові цієї проблеми бракує повноти й системності, особливо щодо культури спілкування іноземною мовою в різних сферах життєдіяльності людини. Спілкування в межах конкретних професійних потреб, тобто спілкування для спеціальних цілей, має свої особливості та стратегії. У рамках підготовки до Євро-2012, поряд з інтенсивною й дієвою підготовкою курсантів і працівників ОВС до виконання своїх безпосередніх професійних обов’язків, одним із пріоритетних завдань є навчання професійного усного спілкування іноземною мовою. Процес навчання повинен бути спрямований на оволодіння достатнім рівнем іноземної мови й вивчення культури країни, мова якої вивчається, і водночас сприяти взаємному спілкуванню і взаєморозумінню між представниками різних народів. Вивчення і дослідження особливостей організації процесу формування культури іншомовного спілкування курсантів і працівників ОВС в рамках підготовки до Євро-2012 визначає **актуальність і новизну** статті.

Об’єктом дослідження є навчання фахової іноземної мови курсантів і працівників ОВС. **Предметом** дослідження є методи і способи організації процесу формування культури спілкування курсантів і працівників ОВС в рамках підготовки до Євро-2012.

Мета дослідження, яка полягає у виявленні ціннісних орієнтацій, визначенні й обґрунтуванні особливостей організації процесу формування культури спілкування курсантів і працівників ОВС, передбачає вирішення таких **завдань**:

- 1) з’ясування змісту поняття “культура спілкування”;
- 2) розкриття особливостей формування культури професійного спілкування курсантів іноземною мовою як складової професійної культури;
- 3) визначення деяких методів і засобів навчання спілкування іноземною мовою курсантів і працівників ОВС у рамках підготовки до Євро-2012.

Вивчення іноземної мови у вищому навчальному закладі спрямоване насамперед на оволодіння комунікативною компетенцією, під якою розуміють “сукупність знань про спілкування в різноманітних умовах і з різними комунікантами, а також знань вербальних та невербальних засад інтеракції, умінь їх ефективного застосування в конкретному спілкуванні в

ролі адресанта і адресата” [3, 108]. Спілкування – це складний багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми чи групами людей, в якому здійснюється обмін інформацією, обмін діями, сприйняття і розуміння партнера. У ході спілкування можуть скластися взаємини різного характеру: взаєморозуміння, взаємовплив, непорозуміння, конкурентність, конфліктність тощо. У спілкуванні здійснюється своєрідна “презентація” внутрішнього світу особистості, “якість” якої залежить, насамперед, від оволодіння особистістю саме культурним рівнем спілкування [4].

Проблемам дослідження мовленнєвої підготовки курсантів присвячені праці В. Лукашевича, В. Синьова, О. Бандурки та ін.; культуру мовлення розглянуто в працях В. Клименко, А. Токарської, Т. Гороховської.

Т.В. Гороховська, зокрема, розглядає й трактує культуру професійного мовлення як складову професійної культури, як інтегровану якість особистості, що проявляється в досконалості володінні нормами літературної мови та вмінні їх правильно, точно, виразно, комунікативно доцільно застосувати в процесі передачі своєї думки у фаховому писемному та усному спілкуванні, позитивному ставленні фахівця до мовленнєвої діяльності як складової успішної професійної самореалізації [1, 6].

Досліджуючи й аналізуючи психолого-педагогічні засади й умови процесу формування культури професійного мовлення майбутніх працівників ОВС, Т.В. Гороховська виділяє три головні компоненти культури професійного мовлення курсантів:

1) *мотиваційний* (передбачає інтеріоризацію загальнокультурних, національних, мовних, професійних цінностей суспільства в особистісні, перетворення їх у відповідні професійні якості, що проявляються в повсякденній поведінці як складові елементи культури професійного мовлення на емоційно-чуттєвому рівні);

2) *когнітивний* (спрямований на оволодіння курсантами необхідною мовленнєвою інформацією);

3) *діяльнісний* (потребує оволодіння необхідними прийомами, що відповідають чотирьом формам мовленнєвої діяльності: говоріння, читання, слухання, письмо) [1, с. 6 - 7].

Отже, культура мовлення курсантів і працівників ОВС, як і представників будь-якої іншої сфери життєдіяльності людини, не тільки охоплює формування мовних і мовленнєвих навичок і вмінь з іноземної мови, але передбачає вироблення етичних і етикетних норм спілкування, які характеризують загальний стан культури людини XXI століття.

Серед найважливіших складників мовленнєвої компетенції, таким чином, виокремлюють соціолінгвістичну компетенцію, тобто здатність розуміти та продукувати мовлення в конкретному соціолінгвістичному контексті спілкування, і соціокультурну компетенцію, яка пов’язана з умінням використовувати соціокультурний контекст: звичаї, норми, соціальні стереотипи, реалії країни, мова якої вивчається [2, с. 94]. Саме ці складові відіграють важливу роль у актуалізації засобів мовленнєвого етикету, який пов’язаний, зокрема, із широким використанням у мовленні “готових” одиниць спілкування, які ще називають у методиці “розмовними кліше”, “штампами”, “стереотипами”, “розмовними формулами”, “прагматичними ідіомами”, “формулами етикету”, “мовними формулами” тощо [5, 7, 8, 10].

Мовленнєвий етикет властивий усім націям і народам, адже в кожній розвиненій мові існує певний набір висловлювань (лексичних, морфологічних, синтаксичних), які, як правило, не вносять до комунікативного акту нової логічної інформації, але відіграють важливу роль для встановлення мовного контакту. Уміння доречно використовувати розмовні формули мовленнєвого етикету є запорукою успішного формування практичних навичок і вмінь із іноземної мови. Адже курсанти вивчають не тільки етикетні формули, а також соціолінгвістичні варіанти засобів мовлення. Вивчаючи, наприклад, формули таких різновидів мовленнєвого етикету, як вітання, звертання, знайомство, побажання, прощання, прохання, вдячність, вибачення тощо, не можна використовувати ту саму формулу без врахування віку, соціального статусу чи місця перебування адресата [2].

Напередодні проведення Євро-2012 з'явилася нагальна потреба опанування курсантами й працівниками ОВС таким рівнем знань з англійської мови та інших світових мов міжнародного спілкування, який створить необхідну комунікативну спроможність курсантів і працівників ОВС як під час встановлення, підтримання чи припинення контактів, так і у сфері професійного ситуативного спілкування з носіями тої чи іншої іноземної мови, а також у ході врегулювання конфліктних ситуацій під час масових заходів.

Підготовка курсантів і працівників ОВС до Євро-2012 з англійської мови, яку проводять викладачі кафедри іноземних мов Львівського державного університету внутрішніх справ, здійснюється на базі розробленого курсу англійської мови для підготовки працівників ОВС до Євро-2012. Завдання курсу полягає у формуванні умінь та навичок розуміння курсантами й працівниками ОВС усного мовлення іноземців (вміння аудіювання), а також навичок діалогічного мовлення (вміння говоріння), які забезпечать адекватну допомогу та реагування на звернення зі сторони іноземця як у побутових, так і в професійних ситуаціях. Розвиток навичок говоріння відбувається на базі лексичного мінімуму та основних граматичних конструкцій. Лексичний мінімум охоплює тематично згруповані формули мовленнєвого етикету: "Знайомство", "Представлення", "Звертання", "Прощання", "Прохання, порада, пропозиція", "Згода. Незгода", "Вибачення" тощо, а також мовні формули професійного характеру з таких тем: "Ранги. Функції та обов'язки міліціонерів", "Дорожній рух. Транспортні засоби. Безпека руху", "Перевірка документів і транспортних засобів", "Орієнтація в місті. Як пройти?", "Забезпечення громадського порядку", "Допит підозрюваного" тощо.

Кожен тематичний блок розмовних формул подається курсантам і працівникам ОВС в англійському варіанті з українським відповідником і активізується в усіх видах рецептивних і репродуктивних вправ. Поетапна робота над розмовними формулами передбачає, зокрема, декілька стадій: від усного багаторазового повторення формул з певної теми з метою вдосконалення фонетичних навичок, вміння використати ту чи іншу формулу при наявності опору у вигляді, наприклад, діалогів із опущеними репліками, до самостійного виконання усних мовленнєвих ситуативно і професійно обумовлених завдань. Граматичні навички формуються у тренувальних ситуативних вправах, які охоплюють активний словник.

До основних засобів навчання курсантів і працівників ОВС до Євро-2012 належать:

– підручник "English for Law Enforcement", який містить найсучасніший і найактуальніший аутентичний лексичний матеріал, розроблений із метою вивчення англійської мови для представників правоохоронних органів, і доступно викладений та логічно поєднаний з лексичним матеріалом базис з граматики англійської мови [11];

– навчальний посібник Львівського державного університету внутрішніх справ "Правова міжкультурна комунікація: до Євро-2012", у якому викладено загальну характеристику правової міжкультурної комунікації в контексті вимог підготовки й проведення в Україні Євро-2012, наведено нормативні мовноетикетні форми комунікації в українській та іноземних мовах (польська, німецька, російська, англійська, французька) [8];

– словники;

– численні таблиці та схеми, які допомагають краще засвоїти граматичні й лексичні норми англійської мови;

– дидактичні матеріали (картки, ситуативні завдання);

– діалоги побутового й професійного спрямування тощо.

Допоміжними засобами навчання є традиційні та інноваційні технічні засоби навчання. Із метою створення іншомовної атмосфери й адаптації курсантів до сприйняття англійської мови на слух від носіїв мови під час заняття широко використовуються аудіотехніка та аутентичні аудіозаписи. Заняття з підготовки до Євро-2012 головним чином проводяться в лінгафонному кабінеті з використанням сучасного комп'ютерного обладнання і засобів мультимедіа.

Кінцевою формою контролю є залік, який об'єднує та узагальнює увесь обсяг навчального матеріалу, що викладався протягом курсу. Складовою частиною курсу є, безперечно, самостійна й індивідуальна робота слухачів.

Практика проведення практичних занять із англійської мови для курсантів і працівників ОВС до Євро-2012 із врахуванням компонентів культури їх професійного мовлення, системним поетапним вивченням тематично згрупованих і ситуативно обумовлених формул мовленнєвого етикету сприяє значному збагаченню словникового запасу, певному подоланню мовного бар'єру й формуванню достатнього рівня комунікативної компетенції з метою здійснення міжкультурної комунікації.

Проблема якісної й ефективної організації процесу формування культури спілкування курсантів і працівників ОВС, особливо з метою підготовки до міжнародних масових заходів, потребує подальших досліджень і розробок. Оскільки навчання для спеціальних цілей вимагає ефективної й швидкої підготовки, одним із важливих перспективних завдань є проблема вдосконалення навчально-методичної бази із застосуванням інноваційних технологій та підходів до вивчення іноземної мови у вищому навчальному закладі.

Список літератури:

1. Гороховська Т.В. Формування культури професійного мовлення майбутніх працівників органів внутрішніх справ / [Електронний ресурс]: Автореф. дис.... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 "теорія і методика професійної освіти" / Т.В.Гороховська. – Нац. акад. держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький, 2007. – 20 с. – укр.: [Цит. 2010, 5 січня]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/ard/2007/07gtvovs.zip>

2. Гошовська Л., Галеченко І. Організація та системне використання формул мовленнєвого етикету для розвитку соціолінгвістичної та соціокультурної компетенції студентів немовних ВНЗ (на матеріалі англійської і французької мов) / Л. Гошовська, І. Галеченко // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки, 2002. – № 6. – С. 93 – 96.

3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 108.

4. Пашко Л. Ділове спілкування як необхідний та неминучий процес пізнання особистості співрозмовників / Л. Пашко // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України, 2000. – № 3. – С. 433-440.

5. Правова міжкультурна комунікація: до Євро-2012: навчальний посібник / О. Бойко, І. Казимир, Б. Кравець, С. Кость, Г. Ойцевіч, А. Токарська, О. Федішин, О. Цибух; за заг. ред. А.С. Токарської. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 240 с.

6. Соловець Л.О. Робота над фразеологізмами як засіб формування культури спілкування молодших школярів / [Електронний ресурс]: Автореф. дис.... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02. "теорія та методика навчання". – Інститут педагогіки АПН України. – К., 2004. – 20 с. – укр. – Режим доступу: www.lib.ua-ru.net/inode/5563.html

7. Сучасні технології навчання іншомовного спілкування / За ред. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1997. – 96 с.

8. Ивакина Н. Н. Юридические клише и штампы / Н. Н. Ивакина // Функционирование языка в различных типах текста: Межвузовский сборник научных трудов. – Пермь: ПГУ им. А.М. Горького. – 1989. – С. 149-158.

9. Корзина С. А. Речевые клише в диалогической речи / С. А. Корзина – М.: Высш. шк., 1991. – 111 с.

10. Леонова Л.А., «Готовые» предложения в современном английском бытовом диалоге / Л. А. Леонова, Э. П. Шубин // Иностранные языки в школе, 1970. – № 5. – С. 11-21.

11. Ch. Boyle English for Law Enforcement / Ch. Boyle, I. Chersan // England: Macmillan, 2009. – 128 p.

**ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОЦЕССА ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ ОБЩЕНИЯ
КУРСАНТОВ И РАБОТНИКОВ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
(НА МАТЕРИАЛЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА)**

Статья посвящена методическим проблемам организации процесса формирования культуры общения курсантов и работников органов внутренних дел на иностранном языке. Определено содержание понятия «культура общения»; рассмотрены особенности формирования культуры профессионального общения курсантов на иностранном языке как составной профессиональной культуры; предлагаются некоторые методы и средства изучения общения на иностранном языке курсантами и работниками органов внутренних дел.

Ключевые слова: культура общения, формирование культуры общения, социолингвистическая компетенция, социокультурная компетенция, формулы общения, этикет общения, компоненты культуры профессионального общения, межкультурная коммуникация.

М.Н. Kashchuk

**FORMATION OF CULTURE COMMUNICATION OF CADETS AND LAW
ENFORCEMENT WORKERS (ON THE BASIS OF ENGLISH)**

The article deals with some methodical problems of organizing the process of communication culture formation of cadets and law enforcement workers in a foreign language. The content of the notion “communication culture” is defined; the peculiarities of forming the culture of professional communication of cadets in the foreign language as a component of their professional culture are considered; some methods and means of teaching the foreign language communication to cadets and law enforcement workers within the framework.

Key words: communication culture, communication culture formation, socio-linguistic competence, socio-cultural competence, communicative formulas, communicative etiquette, components of professional communication culture, intercultural communication.

